

Турчин Наталія Іванівна,

зав. відділу рідкісних та цінних видань НБУ для дітей

Колекція «Бібліотеки Дори Доброї» у фондах НБУ для дітей

Книга являє собою сукупність матеріальної культури і духовного життя людини, книзі завжди відводиться важливе місце у процесі виховання і самовиховання особистості.

Наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. широкі кола інтелігенції звертають особливу увагу на культурно-просвітницьку діяльність серед дітей та підлітків і визначають особливу роль бібліотек у цьому процесі. Бібліотечна справа розглядалася як галузь позашкільної освіти, а бібліотеки для дітей сприймалися як значимі просвітницькі осередки. Великого значення у своїй діяльності книзі, читанню, бібліотеці надавали відомі прогресивні особистості В. Науменко, С. Сірополко, С. Русова. Когорту цього товариства однодумців поправу доповнила талановитий педагог, активний громадський діяч, член Бюро «Киевского Фребелевского Общества для содействия делу воспитания», спадкова почесна громадянка м. Києва, меценат Дора Юделівна Добра.

Основним джерелом користування дитячою літературою на той час були шкільні, земські та громадські бібліотеки. Прогресивні діячі, освітяни того часу докладали неймовірних зусиль, аби зробити книгу доступною широким верствам населення, наблизити її до народу. Саме завдяки їхній активній позиції почали відкриватися бібліотеки, які обслуговували і дітей. Створення самостійних дитячих бібліотек вимагало саме життя. Про це засвідчував І Всеросійський з'їзд бібліотечних працівників, який проходив 1–7 червня 1911 р. у м. С.-Петербурзі. В роботі з'їзду брали участь і представники бібліотек України з міст Харкова, Херсона, Києва. У списку членів з'їзду є запис: «Добрая Дора Юрьевна. Заведущая и содержательница «Детской библиотеки». Киев» [6]. На з'їзді працювало три секції. У секції «Общественные и народные библиотеки» працювала підсекція дитячих бібліотек, на розгляд якої було підготовлено доповідь «О задачах детских народных библиотек-читален». Учасники зібрання висловлювалися за організацію в містах та великих селах самостійних дитячих бібліотек, які повинні обслуговувати не тільки дітей, а й юнацтво. У резолюції підсекції було рекомендовано назву таких бібліотек – «общественная образовательная библиотека для юных читателей» [1].

Дора Добра заснувала у серпні 1909 року в Києві першу приватну, окрему спеціальну бібліотеку для дітей, підлітків та спеціалістів, що працюють із дітьми. Саме Дорою Доброю була започаткована, розроблена і застосована на практиці «дитяча бібліотечна педагогіка», якої до того часу не існувало. Вона вважала, що бібліотеки повинні не тільки мати та

видавати дітям корисні, змістовні та високохудожні книги, а й активно сприяти вихованню читача з дитинства, прищеплювати йому звички та вміння, які залишаться на все життя [2].

Бібліотека активно обслуговувала читачів; займалася формуванням якісного фонду; популяризувала книги та періодичні видання; організовувала виставки-продажі вибраних дитячих творів та брала участь у виставках дитячих книг, організованих Фребелівським товариством; вела заняття з творчого розвитку дітей; проводила вивчення читацьких уподобань; реалізовувала просвітницьку роботу з батьками; здійснювала методично-консультативну діяльність із питань організації діяльності бібліотек Одеси, Харкова, Миколаєва, Сибіру та Кавказу. Невдовзі Бібліотека Дори Доброї стала науково-методичним центром бібліотек м. Києва з надання практичної допомоги у створенні окремих бібліотек для дітей та організації книгозабезпечення; виховання і наукового ставлення до вивчення проблем дитячого читання. Зокрема, завдяки взаємодії бібліотеки з благодійним товариством «Ліга захисту дитинства» невдовзі, у 1916 та 1917 рр., було відкрито і дві перші в місті безоплатні бібліотеки-читальні для дітей і підлітків [3].

Першочерговим завданням бібліотеки було якісне змістовне формування бібліотечного фонду. Базувався добір книг на основі каталогу, укладеного Комісією з Дитячого Читання при Учбовому Відділі Московського Товариства Розповсюдження Технічних Знань. Серед критеріїв якісної хорошої книги Комісія вбачала доступність за змістом і відповідність віковому розвитку дитини; зацікавленість, необхідність спонукати читача думати, відчувати та уявляти прочитане; правдивість відображення оточуючого світу; простоту, образність та виразність мови; привабливий вигляд та художні ілюстрації. Книги повинні впливати на розвиток у дитини позитивного відношення до життя.

У фонді на момент відкриття Бібліотеки нараховувалося 1839 томів: з них російською мовою – 1493 томи, іноземними – 346. Варто відмітити той факт, про який писала Д. Добра на сторінках журналу «Новости детской литературы», що характерною особливістю Києва був попит на книги іноземними мовами. Крім того, це було ще й багатонаціональне місто, тому виникла нова вимога до бібліотеки – наявність книг на рідній для дитини мові. Книг українською мовою не було, оскільки вимоги на них були недостатньо чисельними [2].

У фонді відділу рідкісних та цінних видань НБУ для дітей у 2015 році було сформовано «Колекцію Бібліотеки Дори Доброї», яка налічує 204 примірника книг. Вона включає 114 примірників книг російською мовою, 90 – іноземними мовами, зокрема, 57 – німецькою, 27 – французькою та 6 – англійською. Серед українських авторів представлено лише російськомовне видання Марко Вовчок «Сказки и быль» (1904 р.). На основі вивчених джерел Бібліотека Д. Доброї формувала україномовне зібрання, користуючись списком, який упорядкувала С.Ф. Русова.

До відбору книг в іноземний відділ Бібліотеки Дори Доброї підходили дуже ретельно і відповідально. При комплектуванні книг німецькою мовою сама засновниця зверталася до Спілки німецьких вчителів, які надали список рекомендованої літератури. У нашій колекції представлені казки Г.-Х. Андерсена та братів Грімм, твори відомої дитячої німецької письменниці Ельзи Авердіх, швейцарської письменниці Іоханни Спрі та інші. Книги мають яскраві високохудожні кольорові ілюстрації.

Складніше було з французькомовною літературою. Ніякого закладу чи організації до яких можна було б звернутися за рекомендаціями з даного питання не було. Тому Д.Ю. Добра самостійно вивчала французьку книгу для комплектування бібліотечного фонду. У нас зберігаються унікальні видання Жуля Верна, книги видавця, з яким письменник підписав перший контракт на видання власних творів – П'єра-Жуля Етцеля, твори Жорж Санд та інших французьких письменників.

За окремою згодою до іноземного відділу бібліотеки надходила і література зарубіжних авторів у перекладах російською мовою. В нашій колекції представлено 14 видань, серед яких твори Гі де Мопасана, Еміль Золя, Альфонса Доде, Ібаньєса Бласко, Вільяма Драйздейля, Корделії (Віргінії Треверс), Вільяма Лонга, Ксав'є де Местра, Вацлава Сєрошевського, Марка Твена, Сервантеса, Ріхарда Густафсона.

У дослідженнях щодо вивчення читацького попиту у бібліотеці Дори Доброї відзначалося, що найбільшою популярністю серед читачів користувалася белетристика, а також твори російських класиків. Колекція нашої бібліотеки містить науково-пізнавальну літературу, зокрема, видання природничої тематики. Це книги Миколи Березіна, Сергія Покровського, Германа Вагнера тощо. Російська художня література та фольклор представлені творами Василя Жуковського, Всеволода Гаршина, Дмитра Мамина-Сибіряка, Миколи Блінова; науково-популярними нарисами з життя тварин Олександра Чглока, Сильвестра Поспелова; окремими виданнями та збірками фольклорних творів «Буренушка», «Василиса Прекрасная», «Лапти-лаптищи», «Морозко», «Русские народные сказки», «Русские народные сказки и прибаутки», а також авторськими збірками казок та переказів Степана Анікіна, Євгена Баранова та інші.

Дора Юделівна зазначала: «Считая, что в детской библиотеке должны находиться также и педагогические книги и журналы, библиотека устроила и педагогический отдел, в котором имеются наиболее известные труды по вопросам педагогики» [2, с. 3]. Колекція відділу містить книги критико-бібліографічної тематики, призначені для фахівців-дослідників дитячої книги та читання. Це монографії Гната Владиславлева «Русские писатели XIX-XX ст.: опыт библиографического пособия по новейшей русской литературе», два випуски «Детская и народная литература» Олексія Лебедева (нотатки для батьків, бібліотекарів і

народних вчителів із представленням вибраних книг окремо для молодших і старших читачів). Є також збірка популярних нарисів, лекцій і статей із педагогічних питань Генріха Пудора «О первых книжках-картинках для малюток», «Спутник самообразования» (бесіди про вибір та читання книжок для дітей та підлітків до 15 років), видання «Указатель книг для детского чтения: (в возрасте 7-14 лет)» Олександра Флерова, посібник «Что читать детям?» (збірка рецензій на кращі дитячі книги та журнали, в якій представлено близько 1600 назв книг).

До нашої колекції віднесені і примірники книг, які не мають штампу «Библиотека Д.Ю. Доброй», але інформацію про них було знайдено працівниками відділу цінних і рідкісних видань НБУ для дітей у досліджених джерелах під час вивчення діяльності Дори Доброї та її Бібліотеки. Серед них посібник для учнів «Внеклассное чтение в начальной школе» у 3-х частинах; 2 частини збірки «Постепенное чтение для детей второго возраста». Також монографії Георга Брандеса «О чтении», Генріха Вольгаста «Проблемы детского чтения», Євгена Єлачича «Сборник статей по вопросам детского чтения», Олексія Лебедева «Детская и народная литература», посібник бібліографії з питань дитячої літератури і дитячого читання «Детская литература».

Також хочеться наголосити, що завдяки унікальному примірнику журналу «Новости детской литературы», ми мали можливість ознайомитися з прижиттєвими публікаціями засновниці бібліотеки та її працівника М. Фінкельштейн про діяльність самого закладу, його особливості та зміст роботи.

У фонді відділу рідкісних і цінних видань зберігаються і примірники журналів, що згадуються у статті М. Фінкельштейн «Что и как читают дети?» [5]. Ще навесні 1913 р. Бібліотека Д.Ю. Доброї провела анкетування серед дітей м. Києва щодо дитячого читання. Загальна кількість питань, запропонованих в анкеті – 21, і одно з них – «Які журнали ви читаете?». Аналізуючи результати, автор наводить назви журналів, рейтинг їх популярності серед читачів різного віку. У нас зібрані примірники журналів «Солнышко», який за даними анкетування був найпопулярнішим серед читачів молодшого віку, та «Светлячок»; примірники журналів «Путеводный огонек» та «Семья и Школа», що активно читали діти середнього віку. Є і примірники найпопулярнішого на той час серед читачів старшого віку журналу «Задушевное слово». Також ми маємо журнали «Маяк», «Родник», «Юная Россия»; цікаве видання енциклопедичного змісту, добре ілюстрований журнал «Нива». Інтерес науковців можуть викликати і журнали для читання «Детское чтение» та «Семейные вечера», останній був призначений для сімейного читання і виходив двома книжками, у ньому публікувалися не лише художні твори, а й історичні нариси, статті з природничих наук та критико-біографічні матеріали. Цікавим дослідникам буде і науково-популярний

ілюстрований журнал «Юный читатель». Педагогічні журнали критико-бібліографічного спрямування «Что и как читать детям» та «Новости детской литературы» сьогодні можуть знайти своїх читачів серед бібліотекознавців [4].

Усі вищезазначені видання представлені на сайті НБУ для дітей у віртуальній виставці «Колекція «Бібліотеки Дори Доброї» у фондах НБУ для дітей» [4]. В окремому розділі віртуальної виставки «Література про життя та діяльність Дори Доброї» представлено бібліографію та вебліографію про діяльність дитячого бібліотекаря, розробника власних методик організації бібліотечного обслуговування дітей та вивчення дитячого читання. У розділі «Значення Бібліотеки Дори Доброї» представлено оцінку професійного рівня сучасними поціновувачами та дослідниками її творчої спадщини.

Якщо вас зацікавила наша колекція, або ви маєте відомості про діяльність першої спеціальної бібліотеки для дітей, про її засновницю Дору Добру та колектив, у ваших фондах є в наявності видання цієї унікальної бібліотеки, ми будемо раді співпраці.

Використані джерела:

1. Ванеев А. Первому Всероссийскому съезду по библиотечному делу 100 лет [Електронний ресурс] / А. Ванеев // КибрЛенинка : [вебсайт]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/pervomu-vsrossiyskomu-sezdu-po-bibliotechnomu-delu-100-let> (дата звернення: 07.10.2021). – Назва з екрана.
2. Добрая Д. Ю. «Детская Библиотека» Д.Ю. Доброй в Киеве [Електронний ресурс] / Д. Ю. Добрая // Новости детской литературы. – 1914. – № 9-10. – С. 1-7. – Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/elibrary/Book/Show/128> (дата звернення: 07.10.2021). – Назва з екрана.
3. Зніщенко М. Добра Д. Ю. як засновниця першої публічної бібліотеки для дітей [Електронний ресурс] / М. Зніщенко ; Київська обласна бібліотека для дітей. – Київ, 1997. – С. 15. – Режим доступу: http://child-library.kiev.ua/files/znischenko_11.pdf (дата звернення: 07.10.2021). – Назва з екрана.
4. Колекція «Бібліотеки Дори Доброї» у фондах НБУ для дітей [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України для дітей : [вебсайт]. – Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=7103> (дата звернення: 07.10.2021). – Назва з екрана.
5. Финкельштейн М. Что и как читают дети? [Електронний ресурс] : (анкета Киевской библиотеки Д.Ю. Доброй) / М. Финкельштейн // Новости детской литературы. – 1914. – № 9-10. – С. 7-15. – Режим доступу:

<http://www.chl.kiev.ua/elibrary/Book/View/128#page/8/mode/2up> (дата звернення:
07.10.2021). – Назва з екрана.